

ZNAČAJ BRDSKO-PLANINSKOG PODRUČJA U POLJOPRIVREDI SRH

Brdsko-planinsko područje obuhvaća veliki dio površina u Jugoslaviji. Granice ovoga područja se ne mogu sasvim precizno odrediti, da bi mogle da znače homogeno geografsko, ekonomsko i demografsko područje. Osnovne ekonomske karakteristike brdsko-planinskog područja kako u pogledu nivoa ekonomske razvijenosti i privredne strukture, često su karakteristična i za druga uža područja. Geografska obilježja karakteristična za brdsko-planinsko područje su uglavnom nadmorska visina, konfiguracija zemljišta, zastupljenost područja šumama, udio pašnjaka i livada u poljoprivrednim površinama. Napomenuo bih da i sam pojam brdsko-planinsko-područje ili rajon prihvaćen je u novije vrijeme u stručnim krugovima i u praksi kao jedinstveno proizvodno područje, koje ima svoje specifičnosti u poređenju s ravničarskim i mediteranskim područjem.

U Jugoslaviji više od trećine ukupnog stanovništva obuhvaća brdsko-planinsko područje.

- blizu dvije petine poljoprivrednih površina u Jugoslaviji,
- dvije petine goveda, dvije trećine ovaca, trećinu konja i oko petinu svinja.

Brdsko-planinsko područje obuhvaća dijelove svih naših republika i pokrajina osim Vojvodine.

U ovoj obradi u Hrvatskoj u brdsko-planinsko područje obuhvaćeno je 35 općina. Obuhvaćene su neke općine u Slavoniji, kao što su Pakrac, Daruvar, Orahovica, Podravska Slatina i Slavonska Požega, koje imaju oko 50 posto proizvodnih površina ravničarskog karaktera, a ostale površine imaju obilježje brdsko-planinskog područja. Nema nikakvih mjerila na osnovu kojih bismo mogli razdvojiti brdski dio od ravničarskog dijela. Slično je i s općinama koje jednim dijelom imaju primorsko-mediteransku poljoprivredu, kao što su Benkovac, Obrovac i Senj. Izrazito brdsko-planinski karakter imaju dvije zajednice općina i to: Gospić i Karlovac. Ovakav tretman brdsko-planinskoga područja ima mnogo nedostataka, ali i u Jugoslaviji i u Hrvatskoj moguće je točno odrediti i ograničiti brdsko-planinska područja od ostalih područja.

Teritorij SRH ima 56.538 km², a brdsko-planinsko područje 23.985 km², što je 42,40%. U 1971. godini u Hrvatskoj je bilo 4.426.220 stanovnika, a u brdsko-planinskom području 1.053.900 ili 23,81%. Kad se usporede podaci popisa stanovnika iz 1971. s popisom stanovnika iz 1961. tada se u 10-godišnjem periodu stanovništvo Hrvatske povećalo za 6,4 posto, a u brdsko-planinskom području smanjuje se broj stanovnika za 2,12 posto.

Tabela 1 Podaci o poljoprivrednim površinama — 1976. godina

	Brdsko-planinsko područje SRH	ha	%	% od SRH		%
Polj. površine	—	3.277.000 ha	100	1,299.881	—	39,66 — 100
Obradive površine,	—	2.097.000 ha	67 od polj. po.	725.046	—	34,57 — 35,77
Livade	—	438.552 ha	20,91	201.691	—	27,83 — 46—
Zasijane p.	—	1,539.000 ha	71,95 od obr. pov.	424.575	—	28,14 — 58,56
Žitarice	—	985.000 ha	65,27	290.605	—	29,50 — 68,44
Krmno bilje	—	182.000 ha	12,06	80.318	—	44,13 — 18,92
Neobr. zemlj.	—	128.000 ha	8,48	67.313	—	52,58 — 15,85

Tabela 2

	SRH	ha	%		%
Polj. površine	—	1,139.000	— 34,75 — 100	75.987	— 6,67 — 100
Obradive povr.	—	374.000	— 17,84 — 32,85	58.170	— 15,55 — 76,55
Zasijane povr.	—	256.000	— 16,96 — 68,45	38.494	— 15,04 — 66,17
Žitarice	—	204.000	— 20,71 — 79,69	31.816	— 15,59 — 82,62
Krmno bilje	—	11.000	— 6	4,30	2,074 — 18,85 — 5,38
Neobrađeno zemljište		35. 000	— 27,34	9,36	67,313 — 192
Zem. u druš. vlasništvu, a proizvodnja organizirano		436.447 ha			

Tabela 2 a) — Organizacije udruženog rada u brdsko-planinskom području

R O Sjeverno od Save (Slavonija) Ostale R O brdsko-plan. područje

Polj. površine ha	— 47.240	28,747	— 100	— 2,52
Obradive površine	— 40.353	17.817	— 62	— 5,13
Zasijane površine	— 31.027	7.467	— 42	— 2,91
Žitarice	— 25.872	5.934	— 79,46	— 2,90
Krmno bilje	427	1.647	— 22	— 14,97
Neobradivo zemljište	6.015	61.298	—	—

Podaci o stočarstvu — Ocjena broja stoke kod individualnog sektora 15. I
1977. godine

SRH	Brdsko-planinsko područje		% od SRH	
Goveda ukupno	—	879.380	311.230	35,39
steone junice i krave	—	631.000	228.670	36,30
svinje ukupno	—	1.264.580	263.250	20,81
supr. nazimice i krmače	—	220.370	44.510	20,20
ovce ukupno	—	777.000	450.100	57,92
za priplod	—	598.660	354.220	59,16
	—	171.130	77.610	45,35
Ukupno peradi	—	1.026.950	2.613.340	29
Broj kokoši nosilja	—	5.793.920	1.755.550	30,29

Podaci o stočnom fondu (ukupno) 1977. godine

SRH	Organizacija udruženog rada			
				%
Goveda ukupno	1.018.000	139.000	—	13,65
Krave i steone junice	643.000	12.000	—	2
Svinje ukupno	1.662.000	397.000	—	23,88
krmače i supr. nazimice	240.000	20.000	—	8,33
Ovce i ukupno	800.000	23.000	—	2,87
ovce za priplod	616.000	18.000	—	2,92
konji	171.000	—	—	0
Ukupno perad	14.555.000	5.528.000	—	37,98

Brdsko-planinsko područje u Hrvatskoj obuhvaća blizu 40 posto poljoprivrednih površina, 35 posto obradivih površina i 27 posto zasijanih površina. Kad se pogleda struktura korištenja površina tada je ona slična strukturi korištenja površina u Hrvatskoj. Čak se žitarice siju u istim odnosima kao i u ravničarskim rajonima. S obzirom na način korištenja zemljišta u brdskim rajonima 44 posto površina otpada na krmno bilje, dok prirodnih travnjaka i livada ima preko 44 posto. Pored površina pod livadama i travnjacima, koji po svojim potencijalnim mogućnostima predstavljaju veliko bogatstvo u brdsko-planinskom području, značajne površine su pod žitarcama. Žitarice daju vrlo niske prinose i proizvodnja im daleko zaostaje iza intenzivne proizvodnje u ravničarskim predjelima. Međutim, to ipak upućuje da se trebaju pronalaziti sorte koje u planinskim uslovima daju visoke prinose. U tim područjima sije se uglavnom pšenica, ječam, raž, zob, a i kukuruz.

U cjelini brdsko-planinsko područje se koristi nedovoljno i neracionalno i pretežno služi za snabdijevanje članova domaćinstava. Neke površine se napuštaju i sve je više neobrađenog zemljišta.

ZASTUPLJENOST STOKE U PLANINSKIM PODRUČJIMA

Prema statističkim podacima za 1976. godinu u Hrvatskoj zastupljenost goveda na brdsko-planinskom području je 35,40 posto, krava i steonih junica 35,70 posto, svinja 20 posto, ovaca 59 posto, konja 45 posto i peradi 30 posto.

Osnovna karakteristika stočarstva je niska proizvodnja i velika zastupljenost ekstenzivnih i maloproduktivnih pasmina stoke, kao što su kod goveda-buša, a kod ovaca pramenka. U proteklom periodu došlo je i do osjetnog smanjenja broja stoke, kao primjeri u karlovačkoj regiji je u periodu od 1960. do 1970. godine broj goveda se smanjio za 30.000 komada. Ovako veliko smanjenje stoke u toj regiji je uvjetovano razvitkom industrije i ostalih privrednih grana, te velika deagrarizacija i odlazak naših radnika u inostranstvo koji su uglavnom odlazili sa sela i napuštali poljoprivrednu proizvodnju.

U istom periodu se i broj seljaka smanjio za 10,7 posto. Navedeno smanjenje u stočarskoj proizvodnji najozbiljnije upozoravaju da se poduzmu mjere za zaustavljanje takvog trenda pada stoke i poduzmu akcije za intenziviranje poljoprivrede u tim krajevima. U Lici je u istom periodu broj goveda smanjen za 17.000 ili za 25 posto. Broj krava se smanjio za 8 posto (38.000 na 35.000), broj ovaca se smanjio od 136.000 na 101.000 ili 35.000 komada. Ukupno broj ovaca se smanjio od 238.000 na 106.000 ili za 56 posto, rasplodne krmače su se smanjile od 4.195 na 2.117. Broj peradi se povećao od 134.000 na 280.000 ili za dvostruko.

Prema statističkim podacima za 1976. godinu broj krava je u Lici iznosio 37.000 komada što znači da broj krava stagnira, dok broj ovaca je bio 99.000, što je dalje blagi pad.

DRUŠTVENI SEKTOR PROIZVODNJE

Organizacije udruženog rada u Hrvatskoj imaju 374.000 hektara obradive površine, što je 17,84 posto od ukupnih obradivih površina u Republici. Organizacija udruženog rada na brdsko-planinskom području drže 58.170 hektara što je 15,55 posto od ukupnog društvenog sektora u Hrvatskoj. Zasijskih površina imaju 38.594 hektara. Karakteristično je da u strukturi sjetve imaju veći postotak žitarica (82 posto) nego društveni sektor ravničarskog područja. Treba napomenuti da u brdsko-planinsko područje ovome razmatranju obuhvaćene su kako je već napomenuto i neke općine u Slavoniji koje imaju razvijen društveni sektor poljoprivrede. Njihove površine imaju pretežno ravničarski karakter te kad se te površine izuzmu iz razmatranja tad na brdsko-planinsko područje otpada svega 5,13% obradivih površina ili 2,9% zasijskih površina društvenog sektora što predstavlja male površine u komparaciji sa ukupnim površinama. Još je manja zastupljenost stočarske proizvodnje u društvenom sektoru što iznosi svega 1 — 2 posto.

U sadašnjoj etapi razvoja društvenog sektora na brdsko-planinskom području dolazi do ekonomske stabilizacije, usvaja se intenzivna proizvodnja, razvija se kooperacija sa individualnim gospodarstvima i društveni sektor postaje nukleus za unapređenje proizvodnje u svome kraju.

Radne organizacije na teritoriju brdsko-planinskog područja moraju se još intenzivnije povezivati s individualnim gospodarstvima, usmjeravati svoje preradbene kapacitete u tome pravcu te proširivati stare i graditi nove. Radne organizacije koje se nalaze izvan brdsko-planinskog područja, a koje su zainteresirane za robnu proizvodnju na tim područjima kao što su mesna industrija, pivovare, mljekare itd. moraju također u istom smislu razvijati sigurno i stabilno kooperaciju sa individualnim sektorom na tom području.

Danas već postoji dosta dobrih primjera radnih organizacija koje u brdsko-planinskom području vrše unapređenje poljoprivredne proizvodnje kao što su nabava rasplodne stoke, opskrbljivanje seljaka kvalitetnim sjemenom, žitarica i drugog bilja, te nabava ostalog repromaterijala.

PRAVCI RAZVOJA BRDSKO-PLANINSKOG PODRUČJA

Brdsko-planinsko područje na osnovu iznešenih materijalnih potencijala zemljišta i stoke a s obzirom na velike potrebe proizvodnje hrane ima vrlo veliki značaj i treba u narednom periodu posvetiti veliku pažnju. Tim više što je jačanje naše obrambene moći zemlje vezano za proizvodnju snagu i resurse u tom području. U dosadašnjem razvoju u poljoprivredi glavne naše aktivnosti bile su usmjerene u pravcu razvoja ravničarske poljoprivrede. Posebno je dat akcenat na razvitak poljoprivrede u društvenom sektoru proizvodnje. To se vidi i po postignutim rezultatima u proizvodnji pšenice, kukuruza, industrijskog bilja te proizvodnje mesa i mlijeka.

Rezultati postignuti na društvenom sektoru proizvodnje mogu se mjeriti s najboljim dostignućima u svijetu.

Poljoprivredno-industrijski kombinat pored dobre primarne proizvodnje imaju i razvijenu prehrambenu industriju, razvijaju kooperativne odnose s individualnim proizvođačima, imaju dobru opremljenost i snažne stručne timove. Na osnovu toga imaju mogućnosti za daljnje širenje i brzo povećanje proizvodnje. U unapređenju poljoprivrede u brdsko-planinskom području moramo polaziti od toga da se dohodak toga stanovništva poveća, da se racionalno i intenzivno mogu koristiti proizvodni kapaciteti, da dođe do poboljšanja društveno-ekonomskih uslova za proizvodnju, da se pronalaze naj-suvremenija rješenja za korištenje poljoprivrednih površina. Posebno onih po travnjacima koje predstavljaju značajne površine.

Pravci razvoja brdsko-planinske poljoprivrede mogu biti:

- a) proizvodnja mesa i mlijeka (goveđe i ovčje),
- b) proizvodnja žitarica (pšenica, ječam, raž, kukuruz, zob),
- c) proizvodnja krumpira
- d) proizvodnja voća

Proizvodnja mesa od goveda i ovaca, te proizvodnja mlijeka su osnovne linije proizvodnje. Velike površine prirodnih travnjaka, značajan broj stoke, te velike poljoprivredne površine omogućuju uslove da se to iskoristi.

U proizvodnoj orijentaciji najveći broj individualnih domaćinstava izvan stočarstva nema druge alternative. Zastupljenost stočarstva uslovi iskorištenja pretežnog dijela zemljišnih kapaciteta. Stoga je razvoj govedarstva i ovčarstva preduslov daljeg razvoja poljoprivrede u cjelini.

U brdskom području južno od Save dominiraju domaće pasmine goveda i ovaca, odnosno njihovi križanci skromnih proizvodnih svojstava. Zbog nepovoljnog pasminskog sastava goveda i siromašne ishrane proizvodnja po grlu mnogo je manja od bioloških mogućnosti vrste. Osim toga se kolje veliki broj grla s malom konačnom težinom.

Po broju ovaca brdsko područje učestvuje blizu 60 posto. Tehnološki, organizacijski i ekonomski problemi ovčarske proizvodnje nisu riješeni na način koji odgovara robnoj proizvodnji. Neriješenim problemima prometa ovčarskih proizvoda pridružile su se velike socijalne promjene na selu, smanjena je radna snaga mlađeg uzrasta koja je bila stalno upošljavana kod ovaca. Sve je to doprinijelo da ovčarstvo opada po broju i stagnira po proizvodnji.

Brdsko-planinsko područje naslonjeno je na naše veliko turističko potrošačko područje — jadransku obalu. Sada su modernizirani i izgrađene nove saobraćajnice, stvoreni su povoljni uslovi za promet stoke i stočnih proizvoda. Kao primjer može nam poslužiti otkup mlijeka u Lici, gdje je prošle godine otkupljeno 18,000.000 litara mlijeka i isplaćeno proizvođačima preko 7 milijardi starih dinara. Potencijalne mogućnosti otkupa mlijeka su i dvostruko veće.